

วิเคราะห์วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์
ตำบลเชิงใน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี*
An Analysis of Teaching Method by Means of Buddhist Way of
Khuangnai Charoenrat School, Khuangnai Sub-District,
Khuangnai District, Ubon Ratchathani Province

พระสารโรจน์ กิตติสมปนโน

Phra Sarot Kittisampanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: saroj_lek@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ และวิเคราะห์วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ตำบลเชิงใน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) โรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ เป็นโรงเรียนระบบปกติที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ โดยผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกินอยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ของชีวิตและสังคม 2) วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ มีกระบวนการเรียนการสอนและการประยุกต์ใช้ตามแนววิถีพุทธ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้วิชาการและหลักจริยธรรมที่สัมพันธ์ด้วยหลักสังคัม (ศีล) ความสงบสุข (สมาธิ) และการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ สติปัญญาที่รอบคอบ (ปัญญา) ผ่านรายวิชาและกิจกรรมพุทธบูรณาการประจำเดือน 3) วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์นั้น มีวิธีการสอนที่หลากหลาย ทั้งการอบรมสั่ง

*Received October 10, 2018; Revised October 13, 2018; Accepted April 9, 2019

สอน การจัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร ครูและบุคลากร สามารถสร้างเด็กนักเรียนให้มีคุณลักษณะมีภูมิรัฐภูมิธรรม สร้างความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน จนได้รับยกย่องให้เป็นสถานศึกษาที่ปลูกฝังความดีแก่บุคคลและชุมชนมากมาย รวมถึงนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ความสุข และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: โรงเรียนวิถีพุทธ; วิธีการสอนแนววิถีพุทธ

Abstract

This research aims to study of the Buddhist oriented schools, to study the Buddhist teaching method and to analyze the teaching method by means of the Buddhist way of Khuangnai Charoenrat School, Khuangnai district, Ubon Ratchathani province. This study employed a method of qualitative research to collect the data from the relevant research and in-depth interview of the set target. The data then were interpreted by means of the descriptive analysis. The research results were as follows: 1) The Buddhist oriented school is the school that uses and applies Buddhist teachings in administration and student development according to the principles of the Three Buddhist Learning Modes (*tisikkhā*): precept, meditation, wisdom. The students were developed through all the activities ‘eating, living, looking, listening, being’ and having the wisdom to understand in the true values. 2) Khuangnai Charoenrat School has the learning and teaching process applied with the Buddhist teaching method that allowed the students to learn the ethical principles related to the principles of society (precepts), peace (meditation) and to create the human resource endowed with consciousness and wisdom (wisdom). The school organized the training activities according to traditions or cultures in each month to educate the youth about the Buddhist principles, dhamma and ethics. 3) The administrators, teachers and personnel of Khuangnai Charoenrat School gave an importance to the student development, according to Buddhist ways in the

positions of the trainers, preachers, learning providers and a good example of good behaviors. All personnel have been developed based on the Buddhist Three Learning Modes so that they have good knowledge in Dhamma, perform good deeds in collaboration with school and community. This leads the school to earn many achievements such as National Youth Award, Regional Ethical School Award and Best Teacher Award. The moral training project of the school has the reputation in teaching people morality, creating the moral and ethical community, promoting volunteer mind for students, developing their quality of life, happiness and building the good citizens for this country.

Keywords: Buddhist oriented school; Teaching Method by Means of Buddhist

บทนำ

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประเทศไทยได้เผชิญอยู่ในขณะนี้ เป็นเหตุให้เกิดผลกระทบ ต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลและสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนได้รับอิทธิพลกระแสค่านิยมวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้มีผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศ ที่มุ่งเน้นไปสู่ความทันสมัย ความเจริญเติบโตทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี ขาดการพัฒนาด้านจิตใจก่อให้เกิดปัญหาบุคคลและสังคมที่ไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 บัญญัติว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2560) ได้มุ่งให้พัฒนาไปสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีสมดุลสภาพ” โดยยึดหลักความสมดุล ความพอดี สร้างคนให้เป็นคนดีคนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกในสาธารณประโยชน์พึ่งพาตนเองได้ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการศึกษา เพื่อสนองความต้องการของชีวิตและสังคม ให้คนมีคุณภาพ ปลอดภัย พ้นจากความรุนแรงเบียดเบียนกันในทุกด้าน เนื่องจากความรุนแรงเบียดเบียนได้ขยายแผ่ทั่วไป

สภาพปัญหาและวิกฤตการณ์คุณธรรมของคนในสังคมไทย จึงมีข้อเสนอให้นำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนามาใช้อย่างจริงจังในโรงเรียน ก่อเกิดเป็นโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในปลายปี พ.ศ.2545 และมุ่งมั่นดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น จึงเกิดโรงเรียน

วิถีพุทธขึ้นมา โดยโรงเรียนวิถีพุทธคือโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยดำเนินตามมรรคซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิต โดยเน้นหลักไตรสิกขาคือศีล สมาธิและ ปัญญา พ.ศ. 2558 มีโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 20,310 โรงเรียน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2558: 14) รวมไปถึงโรงเรียนเชียงใหม่เจริญราษฎร์ ตำบลเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี โรงเรียนประจำอำเภอได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธเช่นกัน มีการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผลการเรียน จนปรากฏชัดเจนได้รับการยอมรับจากสังคมโดยรอบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าสามารถช่วยผู้เรียนที่มีปัญหาจากครอบครัวที่ขัดสน แยกแยก หรือสุ่มเสี่ยงให้มีคุณภาพด้านการเรียนและคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิธีการสอนตามแนววิถีพุทธโรงเรียนเชียงใหม่เจริญราษฎร์ ตำบลเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผลการเรียนและโดยรวมอย่างไร ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายผลแนวคิดการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธให้บรรลุประสิทธิภาพที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนเชียงใหม่เจริญราษฎร์ ตำบลเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาวิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชียงใหม่เจริญราษฎร์ ตำบลเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อวิเคราะห์วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชียงใหม่เจริญราษฎร์ ตำบลเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี

การทบทวนวรรณกรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2547) ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิถีพุทธว่า คือโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่า ทางอันประเสริฐมีองค์ 8 ประการ พัฒนามาหลักไตรสิกขา สรุปว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือโรงเรียนที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้กินอยู่ดูฟัง เป็น คำว่า เป็น ในกรณีนี้หมายถึงกิน อยู่ ดู และ ฟังตามหลักไตรสิกขาคือให้เกิดความประพฤติที่งดงาม (ศีล) เกิดความมั่นคงในอารมณ์ (สมาธิ) เกิดความรอบรู้เท่าทัน (ปัญญา) ประยุกต์หลักพุทธธรรมให้ใช้ในชีวิตประจำวันได้และสามารถบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ คือสอดแทรกวิถีแห่งความเป็นพุทธลงในทุก

รายวิชา ที่ทำการเรียนการสอน เป็นโรงเรียนที่เน้นหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนนั้นคือหลักของมรรคมงคล 8 ประการ

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546) ให้ความหมายโรงเรียนวิถิปุทธไว้ว่า คือ โรงเรียนวิถิปุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญาารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร และคณะครูเป็นกัลยาณมิตร ช่วยกันพัฒนาดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีวิถีการทำงาน วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ตามหลัก “ไตรสิกขา” ที่นำไปสู่ “ปัญญา” วิถีชีวิตที่อิงตามหลักไตรสิกขาทั้ง ๓ ด้าน เน้นอนหลักการของโรงเรียนวิถิปุทธ ตามหลักพระพุทธศาสนาสอนให้เดินสายกลาง เพราะศาสนาที่แท้จริงไม่มีสงคราม โรงเรียนวิถิปุทธจึงเหมือนกับโรงเรียนปกติทั่วไป แต่เน้นกรอบการพัฒนาตามหลัก “ไตรสิกขา อย่างบูรณาการ” เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข **กระทรวงศึกษาธิการ (2547)** ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถิปุทธว่า คือโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญาารู้เข้าใจในทางคุณค่าที่แท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนา

เมตตา ภิรมย์ภักดี (2547) ได้กล่าวถึง โรงเรียนวิถิปุทธว่า การจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนวิถิปุทธนั้นมิใช่เป็นเพียงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดกันอยู่โดยทั่วไป จนกว่าจะเรียกได้ว่า เป็นวัฒนธรรมโรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนาหรือมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา การมีห้องจริยธรรมมีพระพุทธรูปประจำโรงเรียน การฝึกให้นักเรียนนั่งสมาธิ การจัดให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา การจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมเท่านั้น เพราะโรงเรียนวิถิปุทธ ต้องทำมากกว่านั้น คือ นอกจากจัดกิจกรรมในลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมโรงเรียนดังกล่าวแล้ว โรงเรียนวิถิปุทธยังได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียนทั้งระบบด้วยคือ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและสังคม การจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน วัดและชุมชน

สรุปว่า โรงเรียนวิถีพุทธก็คือโรงเรียนที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ฝึกอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือให้เกิดความประพฤติที่ดีงาม (มีศีล) เกิดความมั่นคงในอารมณ์ (มีสมาธิ) เกิดความรอบรู้เท่าทัน (มีปัญญา) ประยุกต์หลักพุทธธรรมให้ใช้ในชีวิตประจำวันได้และสามารถบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ คือ สอดแทรกวิถีแห่งความเป็นพุทธวิถีแห่งปัญญาลงในทุกรายวิชา ที่ทำการเรียนการสอน เป็นโรงเรียนที่เน้นหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนตามทางสายกลาง คือหลักของมรรคมงคล 8 ประการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และมีการสัมภาษณ์ภาคสนามโดยมีวิธีในการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

การศึกษาภาคเอกสาร

ก. ชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คัมภีร์พระไตรปิฎก

ข. ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความทางวิชาการเพื่ออธิบายขยายความเพิ่มเติมจากข้อมูลในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การศึกษาภาคสนาม

ก. ออกแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบด้านภาษา เนื้อหา โครงสร้าง ตรวจสอบความถูกต้อง เทียบตรง ก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ข. เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย (stakeholder) ได้แก่ พระสอนศีลธรรม คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน ผู้ปกครองและนักเรียน เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเลือกให้ครบตามจำนวนที่ระบุ รวมทั้งหมด 30 รูป/คน ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย (stakeholder) นั้น ได้อาศัยการช่วยพิจารณาคัดเลือกจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. ในการศึกษาภาคเอกสารผู้ศึกษาได้รวบรวมเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก รวมไปถึงเอกสารวิชาการ ตำราและเอกสารอื่น ๆ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเขียนเป็นแบบบรรยายเชิงพรรณนา

ข. ในการศึกษาภาคสนาม มีขั้นตอนในการศึกษา คือ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้อุปกรณ์ในการบันทึกเสียงสัมภาษณ์ บันทึกภาพถ่ายข้อมูลที่ได้อย่างละเอียด และการสังเกต(แบบมีส่วนร่วม) การร่วมกิจกรรม

การนำเสนอข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและภาคสนาม นำมาวิเคราะห์ นำมาเขียนเป็นแบบเชิงพรรณนาเพื่อนำเสนอข้อมูลข้อเสนอแนะเพื่อประโยชน์ต่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

1) ความเป็นมาของโรงเรียนวิถิพุทธโรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ตำบลเชิงใน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ได้บริหารการศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดหลักการของโรงเรียนวิถิพุทธ คือ การบริหารจัดการโรงเรียน, การจัดวิถิพุทธสู่การเรียนรู้, กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา, การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง และการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธและชุมชน ซึ่งต้องการบูรณาการผ่านหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธศาสนาและสามารถพัฒนาชีวิตให้เกิดความเจริญอกงาม จัดสภาพในสถานศึกษาให้เหมาะสมกับวิถิพุทธในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านกายภาพ คือ การจัดอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา 2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต คือ การจัดกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมประจำวันกิจกรรม วันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่าง ๆ เป็นต้น ที่เน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น เช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิ กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน ฯลฯ 3. ด้านการเรียนการสอน คือ การจัดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ จนถึงกระบวนการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเข้าในทุกกลุ่มสาระ 4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ คือ การส่งเสริมบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เช่น การเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเมตตา กรุณาต่อกัน เป็นต้น 5. ด้านการบริหารจัดการ คือ การที่สถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครอง ชุมชน สร้างความเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธร่วมกัน โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่อง การสอนบูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจนด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์เอื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตาและวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น ซึ่งมีตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ 4 ด้านดังนี้ คือ 1. ด้านปัจจัยนำเข้า คือโรงเรียนมีบุคลากรที่มีลักษณะที่ดี มีการบริหารจัดการมีหลักสูตรมีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา 2. ด้านกระบวนการ คือมีแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธมีกรอบกำหนดที่ชัดเจนซึ่งกำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการใช้เป็นหลัก

ทั้งประเทศ 3. ด้านผลผลิต คือการที่ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและมีความสุข 4. ด้านผลกระทบ คือผลกระทบต่อเนื่องซึ่งเป็นผลดีต่อสังคมในวงกว้างเกิดความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ตำบลเชิงใน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ใช้กระบวนการเรียนการสอนด้วยศาสตร์สมัยใหม่เหมือนโรงเรียนทั่วไปและบูรณาการตามแนววิถีพุทธ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้หลักพุทธธรรมที่สัมพันธ์ด้วยหลักสังคม (ศีล) ความสงบสุข (สมาธิ) และการผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ สติปัญญาที่รอบคอบ (ปัญญา) ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยยึดหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งด้านวิชาการกิจกรรมรวมไปถึงการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทย และ ประเพณีพื้นบ้านในเขตชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชน การจัดการเรียนมุ่งเน้นพัฒนา นักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตอาสาและทักษะชีวิตที่ตีบนพื้นฐานของความเป็นไทยและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธที่เหมาะสมใน 5 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านกายภาพ จัดให้มีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธ มีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน มีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีพุทธศาสนาสุภาสิต วาจาธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น มีห้องพระพุทธรูปหรือลานธรรม ไม่มีสิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ 2. ด้านกิจกรรมประจำวัน วันพระจัดให้มีการใส่เสื้อขาวทุกคน ทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ เป็นต้น 3. ด้านการเรียนการสอน จัดให้มีกิจกรรมการบริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า บ่าย ทั้งครู และ นักเรียน บูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ครูพานักเรียนทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสาสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ 1 ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคนเข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง 4. ด้านพฤติกรรม ครู ผู้บริหารและนักเรียน จัดให้มีการรักษาศีล 5 เน้นพฤติกรรมง่าย ไหว้สวย กราบงาม เป็นต้น 5. ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ ไม่มีอาหารขยะขายในโรงเรียน ครูไม่ดูค่านักเรียน แต่ชื่นชมคุณความดีหน้าเสาธงทุกวันและโฮมรูมเพื่อสะท้อนความรู้สึก เช่น ความรู้สึกที่ได้ทำความดี ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี มีพระมาสอนอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนาและสืบสานประเพณีอันดีงามที่มีมาแต่โบราณ เช่น การร่วมกิจกรรมเทศกาลตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ เช่น ทำบุญเข้าพรรษาทำบุญพระเวสสันดร บุญบั้งไฟ ประเพณีวันสงกรานต์ เป็นต้น มีการสนับสนุนให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานอย่างเต็มความรู้ความสามารถ โดยยึดหลักพุทธศาสนาทุ่มเทแรงกายแรงใจและมีจิตศรัทธาในการทำงาน ทำให้โรงเรียนและนักเรียนมีโอกาสได้รับรางวัลต่าง

ๆ อาทิ เช่น รางวัลโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรมดีเด่นระดับเขตพื้นที่การศึกษา นักเรียนได้รับรางวัลกลุ่มเยาวชนดีเด่นแห่งชาติ รวมไปถึงให้ความสำคัญและเล็งเห็นประโยชน์ของการเยี่ยมบ้านของเด็กนักเรียน การเยี่ยมบ้านครูจะได้ทราบถึงสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่แท้จริงของครอบครัวนักเรียน และยังเป็นการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน อันจะส่งผลให้เกิดความร่วมมือที่ดี ในการช่วยแก้ปัญหาหรือพัฒนานักเรียนซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก มีการติดตามประเมินผลนักเรียนตามความเป็นจริงทั้งด้านวิชาการที่ตรงตามมาตรฐานการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข โดยการติดตามเยี่ยมบ้านประเมินสอบถามสัมภาษณ์จากผู้ปกครองนักเรียนรวมไปถึงคนในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน สามารถนำมาพัฒนาต่อได้

3) วิเคราะห์วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ตำบลเชิงใน อำเภอเชิงใน จังหวัดอุบลราชธานี จากการวิจัยเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ พบว่า วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ เป็นการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนรวมถึงชีวิตประจำวัน ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การอบรมบ่มนิสัย การติดตามนักเรียน การเป็นแบบอย่างที่ดี การส่งเสริมกิจกรรมดีในวัดและชุมชน ฯลฯ ได้ดังนี้ 1. ประโยชน์ต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความอดทน ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดี เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์และเป็นประชาชนที่ดีของประเทศชาติ 2. ประโยชน์ต่อครูอาจารย์และบุคลากรทุกระดับ การที่เจ้าหน้าที่ทุกคนมีธรรมะในการดำเนินชีวิต ทำให้อยู่ร่วมกันในองค์กรหรือโรงเรียนอย่างมีความสุข 3. สร้างประโยชน์ต่อองค์กรหรือโรงเรียนทำให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม บุคลากรทุกระดับมีธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติงานนักเรียนทุกคนมีสติสมาธิ ปัญญาทำให้ผลการเรียนอยู่ในมาตรฐานของสำนักเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งส่งผลให้องค์กรหรือโรงเรียนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม 4. ประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ ชุมชนมีเยาวชนที่ดี ประเทศชาติก็จะดีตามไปด้วย กล่าวคือ ประชาชนทุกคนมีศีลธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิต ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

สรุป

โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ใช้แนวทางของหลักพุทธธรรมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและนักเรียน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียนและวัด การจัดสภาพในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และ

พัฒนาผู้เรียนให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น มีวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขด้วยการยึดมั่นในหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า โรงเรียนวิถียุทธเป็นโรงเรียนระบบปกติที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการการบริหาร การจัดการผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ผู้เรียน “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญา ตื่นรู้ เข้าใจในคุณค่าแท้-คุณค่า ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ สนับสนุนการเปิดโรงเรียนวิถียุทธอย่างจริงจัง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า วิธีการสอนตามแนววิถียุทธ เป็นการใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบทั่วไปบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในทุก ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมการบริหารจัดการโรงเรียนวิถียุทธเชิงบูรณาการทุกมิติเพื่อสร้างความรู้ เสริมความดี มีความสุข เกิดสันติแก่ปัจเจกชนและมหภาค

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า วิธีการสอนตามแนววิถียุทธนั้น ไม่ได้เน้นการสอนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสอนแบบภาพรวมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนรวมถึงชีวิตประจำวัน ซึ่งถูกออกแบบมาเป็นการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การอบรมปณิธาน การติดตามนักเรียน การเป็นแบบอย่างที่ดี การส่งเสริมกิจกรรมในวัดและชุมชน ฯลฯ ล้วนสร้างคุณประโยชน์มหาศาลแก่นักเรียน ครู ผู้บริหาร บุคลากร โรงเรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ กล่าวได้ว่าวิธีการสอนตามแนววิถียุทธจะได้ผล ต้องประกอบด้วย การบริหารจัดการดี สอนดี วิชาการดี และเป็นแบบอย่างที่ดี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการพัฒนาตัวเองซึ่งวิธีการสอนตามแนววิถียุทธที่หลากหลายยึดหยุ่น เพื่อบูรณาการให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการศึกษาไทย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการได้ศึกษาวิธีการสอนตามแนววิถียุทธ โรงเรียนเชิงในเจริญราษฎร์ ตำบลเชิงใน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. บ้าน วัด โรงเรียน และภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรแสดงบทบาทในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถียุทธอย่างจริงจัง เพื่อแก้ปัญหาการจัดการศึกษาของไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็ก เยาวชน ครอบครัวและชุมชน

2. รัฐบาลและมหาเถรสมาคม ควรมีนโยบายร่วมกันเพื่อช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพของพระสงฆ์ให้มีความรู้ทั้งศาสตร์สมัยใหม่และศาสตร์พระพุทธเจ้า เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งทางปัญญาของพุทธศาสนิกชนพร้อมปรับใช้ให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนโรงเรียนวิถีพุทธให้ก้าวหน้าอย่างมั่นคง

เอกสารอ้างอิง: References

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- Ministry of Education. (2016). *Educational Development Plan of the Ministry of Education No. 12*. Bangkok: n.p.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2546). *ทิศทางการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- PhraThepsopon (Prayoon Dhammacitto). (2003). *Thai education direction*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). *การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น*. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2004). *Education begins when people know to eat& Know life*. Bangkok: U-sa printing.
- เมตตา ภิรมย์ภักดี. (2547) *ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- Phiromphak, M. (2004). *Strategy for the development of Buddhist schools*. Bangkok: U-sa printing.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2547). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- Office of the Basic Education Commission. (2004). *Strategy for the development of Buddhist schools*. Bangkok: U-sa printing.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- Prime Minister's Office. (2017). *National Economic and Social Development Plan No. 12*. Bangkok: n.p.

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การขนส่งสินค้าและพัสดุ (ร.ส.พ.).

Educational Innovation Development Bureau. Office of the Basic Education Commission Ministry of Education. (2015). *Guidelines for the implementation of Buddhist schools*. 5th edition, Bangkok: Printing Factory, Cargo and Parcel Organization.

สำราญ วงศ์คำพันธ์. (2556). *กระบวนการสอนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนไมตรีจิตไทย-อเมริกัน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Wongkamphan, S. (2013). *Teaching process based on threefold principles in Thai-American friendly schools*. Thesis. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

สุรชาติ อินแปลง. (2550). *การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านต๊วน้อย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Inphang, S. (2007). *The study of the operation of Buddhist way schools Under the Office of Educational Service Area, Loei District 1: Case Study of Ban Tio Noi School*. Master of Education. Thesis. Graduate School Khonkaen University.

